

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу БАЛЯН Ізольди Валеріївни
„Діяльність академіка АН УРСР М.М. Кулешова зі становлення та
розвитку насінництва в Україні (перша половина ХХ ст.)”, поданої до
захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю
07.00.07 – історія науки й техніки

Аналіз стану нарощування темпів розвитку виробництва сільськогосподарської продукції в розвинутих країнах світу свідчить про необхідність посилення ролі регулятивних дій держави, особливо в галузі насінництва.

Соціально-економічні й політичні зміни, які відбувалися на теренах України впродовж століть, впливали на розвиток, становлення та організацію аграрної науки. Необхідність створення достовірної історичної панорами вітчизняної аграрної науки потребує ґрунтовного вивчення недосліджених періодів її становлення. У цьому зв'язку виникає потреба проаналізувати й історію функціонування вітчизняного насінництва, щоби визначити пріоритети подальшого розвитку галузей сільського господарства та організації їх наукового забезпечення.

Актуальність теми. Насінництво – спеціальна галузь сільськогосподарського виробництва, яка забезпечує розмноження високоякісного сортового й гібридного насіння, збереження його господарсько-цінних ознак та властивостей, генетичної чистоти й сортової якості, формування високих посівних кондицій. Від позитивних результатів в науці залежить вирішення основної проблеми галузі насінництва на сучасному етапі – підвищення конкурентоспроможності вітчизняного насіння, його вихід та успішне просування на міжнародному ринку. Тому дослідження Балян І.В., які присвячені розробці цих важливих питань, є актуальними і заслуговують схвалення.

Робота виконана у відповідності з планами наукових досліджень Інституту історії аграрної науки, освіти і техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН і є складовою наукових тем «Розробити науково-організаційні та концептуальні основи становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, біографічні та джерелознавчі аспекти дослідження» (номер державної реєстрації 0111U003538), «Науково-організаційні та регулятивні засади інноваційної діяльності в системі аграрної науки: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, архівні, біобібліографічні аспекти дослідження (номер державної реєстрації 0116U002102), «Методологічні та організаційні засади управління системою інноваційно-інвестиційного розвитку аграрної науки: історико-концептуальний аспект» (номер державної реєстрації 0116U0002103).

Результати досліджень здобувача забезпечили вирішення наукового завдання щодо визначення етапів становлення й розвитку галузей

рослинництва, селекції, насінництва й насіннезнавства сільськогосподарських культур в Україні, ролі академіка М.М. Кулешова у цих процесах та сприяли узагальненню практичного їх значення в системі наукових здобутків.

В результаті аналітичного підходу до узагальнення досліджень, проведених науковцями за часів царської Росії, колишнього Радянського Союзу та України здобувачем наукового ступеня обґрунтована фрагментарність розкриття етапів розвитку галузей рослинництва, сортознавства, насінництва й насіннезнавства сільськогосподарських культур в Україні, визначена необхідність комплексного характеру дослідження цих етапів та запровадження системного підходу в історіографічному аналізі наукових поглядів на становлення та розвиток насінництва в Україні за період першої половини ХХ ст.

Саме ці питання і становлять основу актуальності обраної теми досліджень, її пріоритетність, яка відтворює життєвий і творчий шлях академіка М.М. Кулешова в контексті розвитку сільськогосподарської дослідної справи з насінництва в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

В дисертації на високому методичному рівні проаналізовано наукову, організаційну роботу та педагогічну діяльність академіка М.М. Кулешова в період першої половини ХХ ст. Високий ступінь обґрунтованості наукових висновків і рекомендацій, наведених у дисертації, підтверджується досконалою методикою виконання досліджень, застосуванням сучасних методів, аналізу, експериментальних даних, а також значними практичними досягненнями. Для послідовного вирішення конкретного наукового завдання автором застосовані загальнонаукові, міждисциплінарні та історичні методи дослідження. В результаті використання цих методів визначено об'єкт дослідження як наукову, організаційно-суспільну роботу та педагогічну діяльність академіка М.М. Кулешова, що дало змогу виявити досягнення в галузях рослинництва, сортознавства, насінництва й насіннезнавства сільськогосподарських культур в певні періоди. Це забезпечило виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей, а також сприяло відтворенню історичного розвитку об'єкта дослідження. Комплексно досліджені етапи становлення М.М. Кулешова як науковця дали змогу узагальнити в єдине ціле функціонування окремих елементів і частин цих етапів. Відтворена організаційна діяльність М.М. Кулешова в створенні сільськогосподарських установ, установлена роль вченого у створенні рослинницької школи, а також його внесок у розвиток вітчизняної сільськогосподарської справи та освіти. Сформовано бібліографічний опис наукових праць М.М. Кулешова та публікацій щодо розвитку галузей рослинництва, сортознавства, насінництва й насіннезнавства в Україні. Творче використання здобувачем наукового ступеня застосованих методів дослідження забезпечили цілісне відтворення етапів життєвого і творчого шляху М.М. Кулешова, його періодизацію.

За підсумками виконаних досліджень автором сформульовано 8 висновків. Висновки дисертаційної роботи повністю відповідають поставленим завданням досліджень. Висновки підтверджено даними, які найбільш повно відтворюють отримані результати, і лаконічно висвітлюють кінцевий результат досліджень.

Достовірність і новизна результатів досліджень.

Результати досліджень здобувача обґрунтовані статистичним аналізом, джерелознавчим та архівознавчим пошуком з визначенням впливу насінництва на підвищення урожайності культури, структури окремих ознак і властивостей, внутрішніх зв'язків об'єкта дослідження, що і забезпечило їх достовірність.

Новизна результатів досліджень наявна і характеризується декількома рівнями її визначення. Перший рівень наукової новизни розкриває пріоритет автора дисертаційної роботи в системному дослідженні етапів життєвого і творчого шляху М.М. Кулешова, розвиток цього процесу та визначає місце і роль вченого в рослинницькій та насінницькій науці.

Автором вперше введено у науковий обіг значну кількість архівних документів, що дали можливість відтворити відповідні факти з історії вітчизняного насінництва. Розроблено науково-організаційну періодизацію наукової діяльності вченого, що включає чотири науково-організаційних періодів, проаналізовано внесок академіка М.М. Кулешова в становлення і розвиток науково-дослідних установ. Узагальнено внесок вченого у створення школи рослинників на сучасних наукових засадах. Більшість додаткових матеріалів вперше подаються науковому загалу.

Автором удосконалено бібліографію наукових праць М.М. Кулешова (опублікованих і неопублікованих) та літератури про нього, доповнено джерелознавчу базу архівними документами та отримані нові науково обґрунтовані теоретичні і експериментальні результати.

Повнота викладу результатів досліджень у наукових працях.

За темою дисертаційної роботи І.В. Балян опубліковано 9 наукових праць, у тому числі 5 у фахових виданнях МОН України. Результати досліджень досить широко апробовано на конференціях різного рівня (всеукраїнських, міжнародних). Публікації автора і автореферат дисертації повною мірою висвітлюють результати досліджень, які наведені в дисертаційній роботі.

Зауваження до змісту дисертації:

1. Автор у списку використаних джерел не навів жодного посилання на свої дослідження у вигляді опублікованих праць.

2. Бажано було б більш глибоко висвітлити дослідження з сортової агроєкології, керовані М.М. Кулешовим в Укр. НДІРСіГ.

3. Науковій школі академіка М.М. Кулешова слід приділити більшої уваги, а не окремим особистостям.

4. В селекції більш вдалим є застосування слів «створити», «створення» ніж «вивести», «виведення» (с. 54, 55)

5. В таблиці «Дисертації, захищені під науковим керівництвом М.М. Кулешова» прізвища й ініціали подані з помилками: Стропа І.Г. (замість Строна), Д.Н. Фурсов (він Д.І. Фурсов), И.М. Лукьяненко (вона Н.М.), Н.И. Васильев (він М.П.)

6. В назвах наукових і сільськогосподарських установ не вказано їхнє підпорядкування, або вживається без імені вченого. Як приклад Харківський сільськогосподарський інститут без імені В.В. Докучаєва, Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва без НААН.

7. В деяких випадках ініціали, або самі прізвища подані російською, або зовсім неправильно (с. 14, 25, 84, 98, 100, 119, 159).

Однак, всі ці зауваження не становлять під сумнів високу оцінку дисертаційної роботи. Дисертантом виконана велика за обсягом вирішених завдань і важлива за суттю отриманих результатів робота.

Висновок

В цілому, за актуальністю, новизною, застосуванням сучасних методів досліджень та достовірністю і високим теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, дисертаційна робота Ізольди Валеріївни Балян «Діяльність академіка АН УРСР М.М. Кулешова зі становлення та розвитку насінництва в Україні (перша половина ХХ ст.)», подана до публічного захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки, відповідає вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук.

В авторефераті достатньо повно відображений зміст дисертаційної роботи.

Офіційний опонент
проф. наук. співробітник
відділу науково-методологічного
забезпечення та інтелектуальної власності
Інституту рослинництва
ім. В.Я. Юр'єва НААН,
кандидат історичних наук

В.М. Ожерельєва

Підпис В.М. Ожерельєвої ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар Інституту
рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН,
доктор с.-г. наук

В.П. Коломацька

12.12.2016 р.